

Violeta Kelertienė: literatūros tyrinėtoja ir vertėja, angliškai prakalbinusi Žemaitę ir Valdą Papievi

Dalia KUIZINIENĖ

Profesorės Violetos Kelertienės vardas puikiai žinomas Lietuvos akademiniam pasaulyje, čia ji yra dažna viešnia: lankydamosi Lietuvoje kelis kartus per metus mokslininkė skaito paskaitas Lietuvos universitetuose, dalyvauja čia jau kelis dešimtmečius vykstančiose Santaros- Šviesos konferencijose, knygų pristatymuose. Violeta Kelertienė yra išeivijos mokslininkė, lietuvių literatūros tyrinėtoja, kuri nuo pat savo kūrybinės veiklos pradžios bendradarbiauja su Lietuvos mokslo institucijomis: dar sovietmečiu čia ji rinko medžiagą savo disertacijai, nuolat bendradarbiavo ir bendradarbiauja su Lietuvos mokslininkais, rašytojais, leidyklomis. Ji yra Vytauto Didžiojo universiteto garbės daktarė (2012), akademinė veikla įvertinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos premija išeivijos mokslininkams (2010), savo literatūrologiniuose tyrimuose ji įtvirtino postkolonializmo ir feminizmo teorines atramas, ne vieną dešimtmetį verčia lietuvių literatūrą į anglų kalbą bei užsiima lietuvių rašytojų kūrybos sklaida pasaulyje. Tikriausiai būtų galima paminėti dar ne vieną veiklą, kuriai profesorė paskyrė daug laiko ir energijos, globodama studentus ir mokslininkus iš Lietuvos, skatindama jų mokslinius tyrimus.

Violeta gimė Kaune. būdama maža su tėvais pasitraukė iš Lietuvos. Išskyrus kelis ryškesnius įspūdžius, šį laikotarpį prisimena daugiau iš tėvų pasakojimų. Traukimasis iš Lietuvos buvo gana dramatiškas: išplaukė kuršių laiveliu, pasiekė

Gotlando salą, kur Visbyje drauge su latviais ir estais šeima praleido kelis mėnesius. Po „dypukiškų“ klajonių šeima emigravo į Kanadą, Torontą. Gyvenimas nuo vaikystės susietas su knyga, tam įtakos turėjo ir tėvas Petras Jaunius, kuris Kanadoje buvo įkūręs leidyklą, trumpą laiką leidusią lietuviškas knygas. „Labai anksti išmokau skaityti, ketverių metų. Šeimos interesus, nuolatinis knygų buvimas namuose lėmė, kad visas mano gyvenimas sukosi apie knygas.“^[I] Toronto universitete Violeta Kelertienė baigė anglų kalbos ir literatūros studijas. Jau vėliau JAV, Viskonsino universitete, pasirinko lyginamąsias literatūros studijas, vėliau šiame universitete ir dėstė. Dešimt metų buvo nutolusi nuo lietuviškų reikalų ir lietuviybės, bet vėliau sugrįžo prie lituanistinių studijų: „Prieš pradėdama magistrantūros ir doktorantūros studijas pas daktarą Kostą Ostrauską Pensilvanijos universitete, kur buvo dėstoma baltistika, išklausiau lietuvių romanų kursą nuo Žemaitės iki Mykolo Sluckio.“^[II] Gerokai vėliau interviu mini: „Išskyrus dešimtmetį, kai man buvo 20 metų ir maištavau prieš lietuviybę, gyvenau labai lietuvišką gyvenimą.“^[III] Įstojusi į doktorantūrą tyrinėjo literatūros tekstus per lingvistikos skirtumus, o vienas iš disertacijos skyrių yra skirtas Žemaitėi. Doktorantūros studijų metu, dar sovietmečiu, vyko stažuoti į Vilnių. „Ir tuo metu, apie 1978 m., aš atvykau trims mėnesiams į Lietuvą rinkti medžiagos, čia skaičiau Žemaitės rankraščius.“^[IV] Dirbo Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bei Vilniaus universiteto rankraštynuose. Jau būdama doktorante daugiau nei dešimt metų dėstė Lituanistikos seminare.

Nuo 1984 m. V. Kelertienė dirbo Iliojaus universiteto Lituanistikos katedroje. 1984 m. Pasaulio lietuvių bendruomenė ir Lietuvių Fondas surinkę 600 tūkstančių dolerių įsteigė Lituanistikos katedrą, kurios tikslas buvo lietuvių kalbos išlaikymas, lietuvių kultūros ir literatūros sklaida akademiniame diskurse. Pirmaisiais Lituanistikos katedros vedėjais buvo prof. Bronius Vaškėlis (vadovavo katedrai 1984–1993 m.) ir prof. Violeta Kelertienė (vadovavo katedrai 1993–2008 m.). Jie ne tik skaitė lietuvių kalbos, literatūros kursus užsieniečiams, tačiau ir pritraukė į magistrantūros ir doktorantūros studijas Lietuvos aukštųjų mokyklų studentus. Violeta Kelertienė primena: „Kartu su prof. B. Vaškėliu labai džiaugėmės pradėję tuo pačiu metu dirbti PLB Lituanistikos katedroje Iliojaus universitete Čikagoje. 1984 m. Prof. Vaškėlis vadovavo katedrai ir dėstė magistrantams, vėliau ir doktorantams, o aš gavau daugiausiai bakalaurantus, dėčiau lietuvių kalbą ir literatūrą. Jam išvykus į Kauną rektoriatui VDU^[V], aš perėmiau jo vietą ir po kokių metų atsikvietėme dr. Giedrių Subačių į mano buvusią vietą, tikėdamiesi daugiau dėmesio lietuvių lingvistikai, nes prieš tai

buvome abu literatai. Iki 1990 m. studentus sudarė jau JAV, Kanadoje, kartais Pietų Amerikoje gimęs jaunimas, tačiau po Lietuvos Atgimimo su prof. Vaškeliu nutarėme, kad stengsimės padėti iš Lietuvos atvykusiems aspirantams patirti Vakarų dėstymo metodus, padėti Lietuvai kilti. Mūsų norams pritarė ir PLB valdyba, ir ypač šviesaus atminimo Vytautas Kamantas, suteikdami jiems stipendijas. Tada pradėjome priimti ir magistrantus, vėliau ir stažuotojus iš Vilniaus, o dar vėliau jau mano pastangomis bandėme sukurti galimybes ir jaunimui iš Kauno, vienam kitam iš Klaipėdos ir Šiaulių universitetų atvykti įgyti laipsnio, magistro arba daktaro, arba rinkti medžiagos disertacijoms bei knygoms, susipažinti su mūsų bibliotekomis ir pan. Pritraukėme ir Fulbright bei kitas stipendijas gavusius žmones. Taip per mano dvidešimt penkerius darbo katedroje metus retkarčiais pradėjome kviesti ir dėstytojus iš Lietuvos, kad vietiniams studentams būtų įvairovė. Labai daug pravažiuojančių svečių kviesdavome vienai paskaitai ar susitikimui. Taip beveik 100 įvairaus profilio humanitarų apsilankė pas mus. Tikimės, kad kiek galėjome padėjome atidaryti langą į Vakarus Lietuvos universitetų žmonėms, buvome akademinis lituanistikos židinys JAV. Tokia galimybė buvo įmanoma tik dėl pasaulio lietuvių suaukotų lėšų ir dosnumo. Žinoma, pas mus dažnai su paskaitomis lankėsi, dalyvavo gynimuose ir JAV gyvenę profesoriai: Rimvydas Šilbajoris, Vytautas Kavolis, Ilona Gražytė-Maziliauskienė, Kostas Ostrauskas, Tomas Venclova bei Pietro Dini iš Italijos ir daugelis kitų.“[\[VI\]](#)

Intensyvi Lituanistikos katedros veikla Čikagoje, glaudūs katedros ryšiai su Pasaulio lietuvių bendruomene prisidėjo ne tik prie lietuviškosios tapatybės išlaikymo išėivijoje, lietuvių kultūros plėtros, bet ir prie sąjūdžio ir posovietiniu laikotarpiu itin svarbaus ryšių plėtojimo su Lietuvos humanitarais, Lietuvos akademinėmis institucijomis. Šis bendradarbiavimas buvo ypač reikšmingas humanitarams, studijos ar stažuoatė katedroje leido lankyti ne tik lituanistikos, bet ir kitas universiteto paskaitas, susipažinti su gausia Ilinojaus universiteto biblioteka ir ja naudotis, rinkti medžiagą moksliniams darbams. Per savo vadovavimo katedrai metus Violeta Kelertienė skatino Čikagoje apsilankiusius Lietuvos humanitarus domėtis egzilio literatūros, istorijos, kultūros problemomis, supažindino su naujomis metodologijomis, ragino jomis naudotis savo darbuose.

Violetos Kelertienės literatūrologijos tyrimai apima gana plačią sferą: nuo Žemaitės, moterų literatūros problematikos iki Ričardo Gavelio, šiuolaikinės lietuvių prozos. Vieni straipsniai buvo rašyti anglų kalba ir skirti užsieniečių

akademinei auditorijai, juose išryškinama lietuvių autorių vieta europiniame kontekste, atskleidžiant sovietmečio ir posovietinio laikotarpio lietuvių literatūros specifiškumą postkolonializmo teorijos požiūriu. Čia derėtų paminėti Violetos Kelertienės inicijuotą ir sudarytą straipsnių rinkinį *Baltic Postcolonialism* (2006). Daugelis straipsnių buvo skelbta lietuvių išėivijos periodikoje („Metmenyse“, „Akiračiuose“, Aiduose“ ir kitur) bei Lietuvos leidiniuose. Nemažai profesorės straipsnių sugulė į 2006 m. Lietuvoje išleistą knygą *Kita vertus*.

Dar viena itin svarbi Violetos Kelertienės gyvenimo dalis yra vertimai, kuriems paskirti ištisi dešimtmečiai. Versti sovietmečiu kūrusių lietuvių autorių noveles ji pradėjo 1979 m. Antologija „*Come into my Time*“: *Lithuania in Prose Fiction 1970–1990* pasirodė 1992 m. Apie sumanymą sudaryti tokią antologiją ir pristatyti ją amerikiečiams profesorė rašo: „Įvairių emigracijos bangų palikuonys bei šiaip amerikiečiai ir kiti baltai domisi lietuvių literatūra. Mano antologija, sudaryta iš sovietinių laikų rašytų novelių, kilo iš mano susižavėjimo tuometinių prozininkų bandymais pasiekti savo skaitytojus ezopine kalba. Aš norėjau juos pristatyti pasauliui. Nors rinkti ir versti juos pradėjau apie 1979 metus, projektas užsitęsė iki 1990-ųjų, ir tai man buvo labai patogiu, nes tada jau atvirai knygos įvade galėjau kalbėti apie jų siekius ir vadinkime tai patriotizmu. Galima sakyti, kad knyga buvo labai populiari, pardavime išliko 22 metus, buvo naudojama įvairiuose kursuose ne tik PLB Lituanistikos katedroje, bet ir kituose JAV universitetuose bei perkama skaitytojų.“[\[VII\]](#)

Gana ilgą laiką tarpą profesorė skyrė Žemaitės prozas, jos autobiografijos vertimui. 2020 m. pradžioje pasirodė ši vertimų knyga *Marriage for Love. A Nineteenth-Century Lithuanian Woman Fights for Justice*. Kovo pradžioje knygos pristatymai įvyko Kaune ir Vilniuje, vertėja noriai kalbėjo ne tik apie knygos vertimo procesą, bendrą darbą su Žemaitės proanūke Maryte Racys (Račyte), bet ir feministines Žemaitės idėjas, jų svarbą XX a. pradžioje. „Dar rašydama disertaciją paskyriau vieną skyrių Žemaitėi ir nuo to laiko vis puoselėjau mintį išversti jos feministinius apsakymus į anglų kalbą. Tai pagaliau įvyko, šiais metais išleista knyga, kurioje telpa ir mano akimis svarbiausias jos kūrinys – autobiografija. Ten ir mano trumpas įvadas. Knyga taikoma platesnei auditorijai,

nėra vien mokslinis darbas.“ Savo interviu Lietuvos radijui Violeta Kelertienė mini, kad Žemaitės vertimų knyga pasirodė laiku, šiuo metu Lietuvoje Žemaitės kūryba, jos biografija vėl yra domimasi, tai yra tam tikras pakilimo laikotarpis.[\[VIII\]](#)

Pastaraisiais metais Violeta Kelertienė yra nemažai rašiusi apie prozininko Valdo Papievio kūrybą, pristačiusi šio Prancūzijoje gyvenančio lietuvių kūrinius Vilniaus knygų mugėje, kituose renginiuose. Šiuo metu Papievio kūrybą ji verčia ir į anglų kalbą. „Mano naujausias projektas – versti vieno gambiausių Lietuvos rašytojų Valdo Papievio kūrybą. Pradžiai pavyko paskelbti jo novelę „Echo, or the Sieve of Time“ viename geriausių JAV literatūrinių žurnalų *Kenyon Review*. Tikiuosi, kad šis laimėjimas padės praskinti kelią ir mano ką tik baigtam versti jo romanui *Brydė*, kuriam įvadą žada rašyti poetas, vertėjas, Lietuvoje gyvenantis ir Vilniaus universitete dėstantis Amerikos lietuvis Rimas Užgiris. Romane Papievis subtiliu, lyrišku stiliumi gyvai rašo apie partizanų patirtus psichologinius lūžius ir kančias bei įkomponuoja kai kuriuos Sąjūdžio kūrimosi fragmentus. Tikiuosi, kad Užgirio įvadas ir mano smulkūs intarpai, gal net kai kurios išnašos, padarys tekstą suprantamą amerikiečiams bei Britanijos anglams, nes tai medžiaga, kurios trūksta pasaulyje. Labai norėčiau, kad knyga pasklistų plačiau, nes ji verta dėmesio, ir ne tik dėl to, kad žavingai parašyta. Jos tema būtų savotiškas partizanų ir to laikotarpio Lietuvos žmonių aukų įprasminimas.“[\[IX\]](#)

Baigdama šį straipsnį matau, kad dar daug Violetos Kelertienės veiklos sričių liko nepaminėtos, o ir paminėtas temas galima daugiau plėtoti, rengti išsamesnį interviu su profesore, kuri ne vieną dešimtmetį yra lietuvių literatūros ambasadorė Amerikoje.

[\[I\]](#) Literatūra kaip teorija ir kaip gyvenimas. Literatūros tyrinėtoją Violetą Kelertienę kalbina Aušra Jurgutienė. <http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/762-2014-m-nr-03-kovas/7480-literatura-kaip-teorija-ir-kaip-gyvenimas-literaturos-tyrinetoja-violeta-kelertiene-kalbina-ausra-jurgutiene>

[\[II\]](#) Ten pat.

[\[III\]](#) Kultūros ir lituanistikos mokslo sklaida nelieka nepastebėta. Dianos Jovaišienės interviu su prof. Violeta Kelertiene.

https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32917/1/ISSN2351-6461_2010_N_2_10.PG_111-114.pdf

[IV] Kaip Žemaitė su paukščiais per Atlantą skrido. Pokalbis su Vašingtono universiteto Sietle afilijuotąja profesore Violeta Kelertiene ir rašytoja Birute Putrius. <http://www.lti.lt/failai/171-188.pdf>

[V] Bronius Vaškėlis 1992 m. išvyko dirbti į atkurtąjį Vytauto Didžiojo universitetą, kur buvo Humanitarinių mokslų fakulteto dekanu, o 1993–1996 m. ėjo VDU rektoriaus pareigas.

[VI] Violetos Kelertienės atsakymai šio straipsnio autorei, 2020 m. gegužės 22 d. laiškas.

[VII] Violetos Kelertienės atsakymai šio straipsnio autorei, 2020 m. gegužės 22 d. laiškas.

[VIII] Laidos įrašo galima klausytis: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000095859/violeta-kelertiene-zemaites-tekstu-s-vercia-i-anglu-kalba-dabar-zemaite-ant-bangos>

[IX] Violetos Kelertienės atsakymai šio straipsnio autorei, 2020 m. gegužės 22 d. laiškas.

pasauliolietuvis.lt

„Pasaulio lietuviai ir Lietuva“

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.